

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ז

פרשת וישב

(כו) צדקה ממני יותר ממני, שאמרתי לשרפה, כי אינה חייבת שרפה כי ממני (היא) מעוברת. וארז"ל בשלשה מקומות הופיעה רוח הקודש, בבית דינו של שם, דכתיב ממני יצאה בת קול ואמרה: ממני יצאו הדברים, בבית דינו של שמואל ובית דינו של שלמה⁴¹. וראיתי בתשובה לגאון: וששאלתם מהו ממני יצאו כבושים⁴² לא כך אנו גורסים בשיבה. בית דינו של שם דכתיב: ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני, מגא ידע, דלמא כי היכי דאפקרה נפשה לגביה הכי נמי אפקרה נפשה לאחריני יצאה בת קול ואמרה ממך יצאו, כבושים, וליהודה אמרה, והלין גינהו דקא כביש ודחיק חד לחבריה. ואיכא דגרסינן יצאו כובשין ופירש דלבתר דאסהיד עליה דמיניה ניהו בשריה במלכות שבט יהודה, דכובשים את הארץ דכתיב: ונכבשה הארץ לפניכם⁴³. כי על כן, שלא נתתיה לשלה בני עשתה זה. וכן: בעבור זה עשה ה' (שמות יג, ח) שעשה ה' והדומים לו. ולא יסף עוד לדעתה, ולא שכב עמה עוד, כיון שהפעם הזאת שכב עמה שלא בידיעה וברדר בזיון כי חשב שהיא קדשה ואין כבוד לאדם חשוב שישכב עם קדשה לפיכך לא יסף עוד לדעתה. ומצאנו בתרגום שתי נוסחאות, יש נוסחא: ולא פסק עוד מלדעתה, ויש נוסחא: ולא אוסיף עוד, וכל הדברים האלה היות זרע יהודה הנשאר בזה הדרך והיות דוד מרות המואביה ושלמה מבת שבע, הכל היתה סיבה מאת האל לפי שמלכות נתנה האל לדוד ולזרעו אחרי עד עולם כדי שלא יתגאו מלכות יהודה על ישראל ויזכרו צור חצבו ממנו ויהיו שפלי רוח וינהיגו המלכות בענוה ובתם לבב.

א. רד"ק .
פרק לח' פסוק

אלו

1. מה הקושי לכאורה בקטע הראשון?
2. איך פרשנו מספיר את: "ממני"?
3. למה הוצרכו קול שמימי להתערב כאן?
4. מה צנין "כבושים" או "כבושים" כאן?
5. שתי צמדות מנוסדות בצניין: "ולא יסף", מה ההבדל העקרוני ביניהם?
6. פרשנו מוסיף ומספיר כי כל זאת וצוד הוא "כדי לכתוב את האור", מה הכולנה והרציון כק?

* * *

כד הוציאוהו ותשרף. זה לאות על מעלת האבות בארץ ההיא, כי יהודה לבדו שפט אותה לשריפה והיו משלימים מצותו. צדקה ממני. צדקה יותר ממני בזה הפועל, כי כבר עשקתי ממנה חוקה כשלא נתתיה לשלה בני. ולזה היה ראוי שאיכס⁴⁴ אותה, כי כן היה נהוג קודם מתן תורה שהיותר קרוב מיכס⁴⁵, והיא השתדלה שיגיע לה ממני⁴⁶ היכוס. והנה לא יסף יהודה עוד לדעתה*, ליראתו שמה ימות כבניו, כי היא מוחזקת שימותו אנשיה⁴⁷. וראוי שתדע שזאת הפרשה לא היתה אחר מכירת יוסף, אבל היו קצת דברי זה הספור בעת מכירת יוסף. ולזה אמר* שזה היה בעת ההיא. וזה שאי אפשר שישלם זה הענין כולו אחר מכירת יוסף, כמו שביאר החכם אבן עזרא⁴⁸. ואל יקשה בעיניך איך היה יהודה נפרד מאחיו קודם מכירת יוסף והנה הוא היה שם עם אחיו במכירתו. כי הוא הולך ושב. והיה לו צאן לבדו מלבד צאן אביו. וזה הצאן אולי היה משלל שכס. והנה הפסיק בזה הספור מה שהחל לספרו מיוסף להודיע ההבדל שהיה⁴⁹ בין יוסף ויהודה⁵⁰ בענין גלוי עריות.

ב. פירוש הרלב"ג
פרק לח' פסוק כד':

ישב

והגה דברי זה הספור מבוארים ואולם התועלות המגיעים ממנו הם רבים:

התועלת הראשון הוא במדות. והוא שראוי לאדם כשיבא לגור במקום מה שישתדל שיהיו לו שם אוהבים. כי בזה תשלם לו הישיבה שם בשלום. ולזה תראה שהשתדל יהודה לקנות לו במקום אשר בא בו רע ואוהב והוא חירה. עד שמרוב אהבתו אותו היה הולך עמו בעלותו על גוזזי צאנו והיה איש סודו ללכת במצותו אל הקדשה, לקחת הערבון מידה. והיה בזה שומר את יהודה מהבושה והצער וזה ממה שיורה על חזק אהבתו אותו¹¹.

התועלת השני הוא במדות. והוא שראוי לאדם כשיקח אשה שיראה אותה קודם זה או שיהיו מפורסמים לו עניניה כדי שיתבאר לו אם תיטב בעיניו אם לא¹⁴. כי אם ישאה בזולת זה האופן אולי לא תיטב בעיניו ויהיה עמה בצער וכאב לב כל ימי הזוג. ולזה ספר שכבר ראה יהודה בת שוע קודם שנשאה.

התועלת השלישי הוא במדות. והוא שראוי לאדם שלא יעשוק חוק מי שימשול עליו¹⁵. הלא תראה כי יהודה קרא שם לבנו הראשון ואחרי כן הסכים שתקרא אשתו שם לשני כמשפט הארץ ההיא. והגה הוא היה קורא שם לשלישי לולי שכבר היה בכזיב בלדתה אותו. וזה לאות שלא היה יהודה עוזב קריאת השמות להיותו מיקל בזה הפועל. ואולם עשה זה לתת לאשתו חוקה מקריאת השמות. ואמנם בבני תמר קרא הוא השמות כי היה ההריון הראשון שהיה לה ממנו, וזה היה מוסכם שם ר"ל שיקרא האיש שמות למי שתלד אשתו בהריון ראשון.

אילות

1. מה בדיוק לומד פרשנו בקטע של דבריו כאן?
2. למה הוא מוסיף את המלה: "יותר" לפני "אמני" ומה מתפרש צ"י כק?
3. למה חשוב לו להדגיש כי כל זה קרה לפני מכירת יוסף?
4. פרשנו לומד כאן מוסר השכל על ההבדל בין יהודה ליוסף בצניין כה חשוב, איך ולמה?
5. למה וכמה צריך להשקיע ברכישת ידידים?
6. פרשנו לומד כאן את הצורך לראות את המוצאות לאשה לפני הנישואין, איך ולמה?
7. איך פרשנו מסייר את מתן השמות?
8. פרשנו לומד בתחילת דבריו שיהודה לא הוסיף לקיים יחסי עם תמר, מה הסיבה שהיא מביא לכך?

* * *

ג. מדרש רבה.

פרק לח' פסוק כט':

יט. (כט) איני שב ראובן אל הבור וגו' - והיכן היה ר' אליעזר ור' יהושע - ר' אליעזר אומר: עסוק היה בשקו ובתעניתו, כשנפנה הלך והציץ לאותו הבור, הקא הוא דכתיב: 'וישב ראובן אל הבור וגו'. ר' יהושע אומר: כל טרחות הבית היתה משלכת עליו, כשנפנה הלך והציץ לאותו הבור, הקא הוא דכתיב: 'וישב ראובן אל הבור וגו'. באמר לו הקדוש ברוך הוא: מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שכן בנד עומד ופותח בתשובה תחלה, ואיזה זה, זה הושע, שנאמר: (הושע יד, ב) 'שובה ישראל עד ה' אליהך'.

אילות

1. לכאורה מה הקושי בפסוק המצריך ביאור?
2. מהו בדיוק צמדתו של ר' אליעזר ושל סמך מה?
3. מהו לצומתו דעת ר' יהושע ומה הוכחתו לכך?
4. מה צנין גדול הוא ממשק ולומד מכאן?

* * *

ד. רמב"ן.

פרק לט' פסוק ג':

לט. (ג) כי ה' אתו. שם שמים שגור בפיו. לשון רש"י. ואינו נראה. אבל וירא אדוניו כי ה' אתו. כי יצליחו מעשיו בכל עת יותר מכל אדם וידע כי מאת אלהים הוא לו. וכן ראה ראינו כי היה ה' עמך¹⁸, וימצא חן בעיניו ושמו משרת לעצמו ופקיד על ביתו:

אלות

1. מהי דעת רש"י ולמה פרשנו אינו מקבל?
2. מהי דעת פרשנו ומה הוכחתו?
3. מהי לדעתך התשובה היותר חזקה ומשכנעת?

* * *

ה. המשתדל .

פרק מ' פסוק יט':

[יש] ישא פרעה את ראשו מעליך : רצה להתחיל באותו לשון עצמו שאמר לשר המשקים ואח"כ הוסיף מילת מעליך להורות שאין הכוונה ענין פקידה אלא ענין הריגה ; ויש אומרים כי מילת מעליך ט"ס, כי הסופר דלג שיטה אחת וכתב כאן מעליך שבסוף הפסוק, אבל יוסף לא אמר לשר האופים אלא כמו שאמר לשר המשקים : ישא פרעה את ראשו, לשון פקידה, אלא שלזה אמר : ותלה אותך על העץ, ולזה אמר : והשיבך על כנך, וכן שר המשקים אומר (למטה מ"א י"ג) : ויהי כאשר פתר לנו כן היה אותי השיב על כני ואותו תלה, וכן כאן אומר מיד וישא את ראש שר המשקים ואת ראש שר האופים וגו' וישב את שר המשקים וגו' ואת שר האופים תלה. מלבד שלא יובן למה תלה אותו אחר שכבר הסיר ראשו מעליו,

אלות:

1. אינה קשיים בפסוקים מאפשרים לפרשנו לומר את דבריו?
2. מה בדיוק אומר יוסף ולמה?
3. למה זה היה חשוב כל כך?

* * *

1. מלאכת מחשבת .

פרק מ' פסוק טו':

כי נגב נגבתי מארץ העברים וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אתי בבור :
ורא אמר הע"פ ששמו אותי בצור כראוי להכתב ? גם הספור הלזה לא היה לריך לכוונתו כי למה לא יענישוהו על חטאו לפי שגונב מארץ העברים ? גם מלת צור לריכה ביאור ולא אמר סוהר ? ויתכן בעיני שהוא טעם למה שאמר כי נגנב מארץ העברים באמרו שנמכר על לא חמס עשה. כי אמנם אחיו לא שמו אותו בצור למכרו אלא להפחידו וגנבוהו הישמעאלים. רלונו כי גונב נגבתי וגו' וגם פה ירלה שמה בארץ העברים לא עשיתי מאומה שאהיה חייב לימכר שהרי שמו אותי בצור אשר במדבר והישמעאלים גנבוני : ד"א וגם פה ירלה במלרים לא עשיתי מאומה ירלה לא חטאתי עם אשת פוטיפר. וראיה כי שמו אותי בצור שאם חטאתי היו ממיתים אותי כי בן מות הייתי :

אלות:

1. פרשנו מצלה מספר אלות, התוכל לננותן ולהסבירן?
2. איך פרשנו מבין את אשר קרה בין יוסף לאחיים ולמה חשוב לו להדגיש זאת כאן?
3. בקטע "דבר אחר" מצלה פרשנו כירוש מצנין, מהו ומה זה מוסיף?

* * *